

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΒΑΜΠΙΡ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΟΜΕΝΗ ΚΡΙΣΗ (Μέρος Α')

Η φύση αποτελούσε για όλους τους οργανισμούς της ένα ρυθμιστικό οικολογικό όριο.

Το όριο αυτό δεν ήταν απαλλαγμένο από οδύνη ή προβλήματα.

Ο άνθρωπος και η κοινωνία του – η ανθρωπότητα – έσπασαν τον οικολογικό δεσμό και την απόλυτη ισχύ αυτού του ορίου.

Η υπέρβαση του ορίου έγινε μόνο μερικά.

Έτσι γεννήθηκε η τεχνολογία, η οικονομία και η πολιτική διακυβέρνηση.

Η υπέρβαση όμως του ορίου όχι μόνο δεν ήταν βαθιά κι ολοκληρωμένη αλλά – πέρα από το τίμημα που επέφερε – αποτέλεσε ένα πεδίο μίμησης της φύσης, των κανόνων και των επιλογών της.

Το τίμημα ήταν βαρύ: από όλες αυτές οι στρεβλώσεις του ψυχισμού μας έως την ιστορία του πολιτισμού. Νέες και τιτανικές μορφές βαρβαρότητας και κακοήθειας είδαν το φως.

Ένας γιγαντιαίος κόσμος αυταπάτης πήρε μορφή ως πλανητικός ένοικος. Η εργασία μισήθηκε κι έγινε επίγεια κόλαση. Το φαντασιόκοπημα αποθεώθηκε. Τα εργαλεία έλυσαν προβλήματα και δημιούργησαν νέα. Ένας νέος τραγικός κύκλος ξεκίνησε για την ανθρώπινη φύση και το περιβάλλον.

Ταυτόχρονα είδαμε εξαιρετικές προσωπικότητες σε ήθος, συνειδητότητα και δημιουργικότητα να προβάλλουν μαζί με σημαντικούς πολιτισμούς. Ο κύκλος διερεύνησης του νοήματος της ζωής όπως και των πόρων εξέλιξης της μεγάλωσαν αρκετά. Δεν θα μείνουμε όμως άλλο στο τίμημα και το όφελος. Θα δούμε ωστόσο κάποια σημεία που υποδηλώνουν μέρος της φύσης και τον μηχανισμό της.

Η γέννηση της σύγχρονης οικονομικής θεωρίας και επιστήμης

Κεντρική θέση στην νεωτερική εξέλιξη της οικονομικής θεωρίας κατέχει η θεωρία του Γάλλου ιατροφιλοσόφου ιδρυτή της σχολής των φυσιοκρατών **Φρανσουά Κενέ** (Francois Quesnay) την οποία διατύπωσε για πρώτη φορά σε ηλικία 62 ετών. Θεωρείται επίσης ότι είναι εκείνος που ανήγαγε την πολιτική οικονομία σε επιστήμη.

Ο Γερμανός φιλόσοφος **Καρλ Μαρξ** (Karl Heinrich Marx 1818- 1883) τον ονόμασε πατέρα της πολιτικής οικονομίας. Αυτή του η θεωρία αποτελεί τον μνητικό ερεθισμό του Σκωτσέζου οικονομολόγου και ηθικού φιλόσοφου **Άνταμ Σμιθ** (Adam Smith, 1723 – 1790) που τον ώθησε στο να ασχοληθεί επίπονα με την συγγραφή του διάσημου έργου του με τίτλο «έρευνα για τη φύση και τις αιτίες του πλούτου των εθνών». Ο Φρανσουά Κενέ, προσομοίωσε τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς και του κύκλου παραγωγής και κατανάλωσης, προσφοράς και ζήτησης με την οργανική κυκλοφορία του αίματος. Στο έργο του «**Οικονομικοί Πίνακες**» (1758) δίνοντας προτεραιότητα και έμφαση στην εμπράγματη οικονομική δραστηριότητα και στην παραγωγή προϊόντος, ενώ ανέδειξε την έννοια της ισορροπίας και διείσδυσε στην έννοια του κεφαλαίου. Αποτέλεσε τον καταλύτη για την μετεξέλιξη της οικονομικής θεωρίας από τον Άνταμ Σμιθ.

Ο Φρανσουά Κενέ, επαγγελματίας χειρουργός, και συγγραφέας ιατρικών συγγραμμάτων με τα οποία ανέτρεψε αντιλήψεις μεγάλων χειρουργών της εποχής του, και ιδρυτή της Ακαδημίας των Επιστημών, παρομοίασε τον κύκλο της αγοράς με την κυκλοφορία και τον ρόλο του αίματος στον οργανισμό. Από αυτήν την οργανική ματιά μπορούμε να πούμε πως ο βαμπιρισμός – η αφαίμαξη κατά ιδιαίτερη έννοια – αποτελεί τον εύστοχο χαρακτηρισμό πολλών φαινομένων στρέβλωσης του οικονομικού συστήματος καθώς είναι μια «νεοπλασία» που πρέπει να αντιμετωπισθεί. Στην αντιμετώπιση αυτή του συστήματος θα συμφωνούσε και ο Άνταμ Σμιθ.

Από μια άλλη οπτική γωνία όμως οφείλουμε να δούμε το ανθρωπολογικό βάθος μιας τέτοιας παθογένειας. Όπως ο Φρανσουά Κενέ οικοδόμησε ένα οικονομικό μοντέλο εμπνευσμένο από παρατηρούμενα οργανικά λειτουργικά μοντέλα της Ιατρικής και της Φυσιολογίας έτσι και εμείς καλούμαστε να ανιχνεύσουμε *κοινότητες στοιχείων*:

1. μεταξύ τομέων και εξελίξεων φαινομενικά άσχετων,

2. στην σχέση μεταξύ της θέσμησης του οικονομικού συστήματος και της φύσης.

Στην ίδια την φύση δεσπόζει ο τροφικός ανταγωνισμός και η τροφική πυραμίδα. Αυτό το ανταγωνιστικό μοντέλο έχει συμπεριληφθεί ενστικτωδώς και εσκεμμένα και στα ψυχολογικά μας πρότυπα όπως και στο μοντέλο της κοινωνικής μας οργάνωσης μ' όλες τις Δαρβίνειες παραμέτρους.

Ο κανονιστικός ρόλος της στενότητας στην φύση και στην οικονομία

Παράλληλα όμως μπορούμε να δούμε τον κανονιστικό ρόλο της στενότητας ως κοινό στοιχείο τόσο στην φύση όσο και στην οικονομική οργάνωση. Η στενότητα στην οικονομία αφορά τόσο την δυνατότητα παραγωγής και την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών, όσο και την αντιστοιχούσα συμβολική μορφή συναλλακτικής αξίας – το χρήμα – και φυσικά την κτητική ιδιοποίηση των μέσων παραγωγής και των προϊόντων, την ιδιοκτησία του πλούτου.

Κατά παράξενο τρόπο η οικονομική θεωρία – έτσι όπως έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα – υιοθετεί την άποψη περί απείρων αναγκών και συνεπώς την σύγκρουση του ανθρώπινου παράγοντα με την φέρουσα ικανότητα του συστήματος. Αυτή η προσέγγιση έχει και είχε δραματικές συνέπειες όπως θα δούμε. καθώς *δεν γίνεται διάκριση μεταξύ αναγκών και επιθυμιών*. Η σύγκρουση των άπειρων αναγκών του ανθρώπινου παράγοντα με την φέρουσα ικανότητα του συστήματος δεν διερευνάται από την οικονομική θεωρία στα αίτια της στοχεύοντας στην θεραπεία της αλλά αντιθέτως πατρώνεται με στόχο να γίνει ο ανθρώπινος παράγων δέσμιος σε μια αέναη συστημική «φαντασιακή θέσμηση».[1]

Την ίδια όμως ώρα που ο άνθρωπος κυριαρχείται από ένα ψευδεπίγραφο «άπειρο» υφίσταται υποκειμενικά μια διπλή στενότητα:

1. Η αντικειμενική παραγωγική στενότητα της φύσης και του ανθρώπου και
2. Η επινοημένη στενότητα του διαμεσολαβητικού και ρυθμιστικού συμβόλου: του χρήματος. Αυτή η διαμεσολαβητική στενότητα εφελκύει μια εξουσιαστική αρμοδιότητα στην παραγωγή και την κυκλοφορία του μέσου.

Εδώ αρχίζει η ιστορία και ο ρόλος του κεφαλαίου ως δεσμοτηρίου της κοινωνικής υπόστασης των ανθρώπων.

Η κόλαση γίνεται πιο φριχτή όσο οι ανάγκες και οι επιθυμίες θερειούνται με λίγους να απολαμβάνουν την εξουσιαστική εύνοια και να θεμελιώνουν με την υπόσχεση, την συνήθεια και το εργαλειώδες μέρισμα στους υπόλοιπους. Σιγά-σιγά αυξήθηκε το εργαλειώδες μέρισμα και φτάσαμε στην εποχή μας όπου και πάλι δεν λείπουν οι απολύτως εξοθλιωμένοι πληθυσμοί.

Αξίζει να παρατηρήσουμε ότι συχνά το όποιο εργαλειώδες μέρισμα απαιτείται συχνά ένα τιτανικό εκβαρβαρισμό της κοινωνικής υπόστασης όπως έγινε με τον Θεσμό της δουλείας που θεωρητικά μόνο εξαφανίστηκε πλήρως στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Στο «άπειρο των επιθυμιών» διαβλέπουμε την κυριαρχία του φαντασιακού. Την «διέγερση» του φαντασιακού επιχειρεί και η διαφήμιση εν μέσω πάντα της στενότητας και της εξουσίας μέσου. Το ενδιαφέρον με την διαφήμιση βρίσκεται στο ότι το φαντασιακό – δηλαδή το ελευθεριακό μας πεδίο – μας καθιστά περισσότερο δέσμιους στο κυνήγι των πόρων και των προϊόντων και στην αρμοδιότητα της στενότητας του μέσου και της καυνοιστικής εξουσίας. Αυτό είναι το τίμημα της αλλοτρίωσης και της αυταπάτης όπως και της απέραντης κυριαρχίας του «Μύθου της Μηχανής» που περιέγραψε εκτενώς ο Λιούις Μάμφορντ (1895 – 1990) στο ομώνυμο βιβλίο του.

Κάποιοι – που παρεμβαίνουν και θεομοδοτικά – έχουν καταφέρει όχι μόνο να παγώνουν την δημόσια στενότητα του μέσου αλλά και να την μοχλεύσουν κερδοσκοπικά, ενώ παράλληλα ιδιωτικοποιούν εργαλειώδες μια έμμεση αφθονία επί της στενότητας.

Η φαντασία και η επιθυμία σε ξέω οικονομικούς παράγοντες σκέψης

Ας δούμε τώρα τις αναλογίες αυτής της παθολογίας με τα διακρουτικά διακυβεύματα άλλων τομέων. Ο κυριότερος θεωρητικός του υπερρεαλισμού Αντρέ Μπρετόν σίγουρα δεν θα συμμαθούσε όχι μόνο τον «σοβιετικό ρεαλισμό», αλλά και τους «χαρτογιακάδες του καπιταλισμού του Σ. Ράιτ Μίλς, (C.Wright Mills, 1916-1962) του κύριου εκπροσώπου της ριζοσπαστικής φιλελεύθερης σχολής των ΗΠΑ αλλά και την «θεωρία της αργόσχολης τάξης» του Θορστάιν Βέμπλεν (Veblen Thorstein) όπως και την «κοινωνία του θεάματος» του Γκυ Ντεμπόρ (Guy Ernest Debord, 1931 – 1994) του ιδρυτή των κινημάτων «Λεττριστική Διεθνής» («Lettrist International») και «Καταστασιακή Διεθνής» («Situationist International»). Το ελευθεριακό του αίτημα για την υπερ – ρεαλιστική φαντασία δεν θα είχε αυτούς τους αποδέκτες.

Όμως οι αιτιώδεις συνάψεις συχνά μας εκπλήσσουν. Σίγουρα οι θεωρίες παιγνιοποίησης και παιγνιακότητας του όντος από τον Μάρτιν Χάιντεγκερ Μάρτιν Χάιντεγκερ (Martin Heidegger, 1889 – 1976) – και πριν απ' αυτόν ως τον καβ' ημάς Κώστα Αξελό (1924-2010) και μετά απ' αυτό – σίγουρα δεν συμπεριλαμβάνουν την αυξανόμενη παιγνιοποίηση της οικονομίας και των αγρών. Ακόμη και η πλέον αρμόδια λογικοποιημένη θεωρία των παιγνίων του Τζων Φορμς Νας (John Forbes Nash Jr. 1928 –) δεν είχε τόσο αποκλειστούς αποδέκτες τους οικονομικούς παράγοντες.

Εκείνο που διαπιστώνουμε από τον διαφημιστή και «πατέρα των δημοσίων σχέσεων» Edward Bernays, ανηψιό του Σύγκνουμ Φρόντ, «θεμελιωτή της θεωρίας σύμφωνα με την οποία μπορεί κανείς να πείσει τις μάζες για οτιδήποτε, βασιζόμενος όχι στον ορθό λόγο, αλλά στην επιδέξια αξιοποίηση του υποσυνείδητου και των ενστικθών» [] – και πριν απ' αυτόν μέχρι τις μέρες μας – είναι ο κυρίαρχος ρόλος της επιθυμίας και της φαντασίας στην δημιουργία της οικονομικής εξουσίας. Όχι μόνο έχει συνευθροποιηθεί από αρκετούς αλλά έχει «αξιοποιηθεί» συστηματικά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο δεσμοκτήριό μας η «οικονομία και η αγορά» είναι περισσότερο από κάθε τι άλλο φτιαγμένη με τα υλικά της φαντασίας και της επιθυμίας. Είναι συνέπεια της αυταπάτης και της αλλοτρίωσης στο φαντασιακό πεδίο το ίδιο δεσμοκτικό όσο δεσμοκτικό είναι και ο Σαδισμός του οποίου συμπεριλαμβάνει ο Μπρετόν ως εκδοχή του υπέρ-ρεαλισμού και του σύγχρονου φαντασιακού με το πραγματικό.

Όπως θα 'λεγε τόσο ο Φρίντριχ Ένγκελς (Friedrich Engels, 1820- 1895) όσο και ο Τζων Κένυς (John Maynard Keynes, 1883 – 1946) *καμία σκέψη και δημιουργία δεν είναι άμοιρη συνεπειών και συχνά οι απόμακρες επιπτώσεις τους μας εκπλήσσουν πολύ περισσότερο.*

Διαχείριση της επιθυμητής στενότητας και οικονομικός βαμπτρισμός

Ας μείνουμε όμως στο αφηρητικό σημείο μας που είναι η διαπίστωση μιας επιθυμητής στενότητας μέσα στην άπειρη επιθυμία για εξουσιαστική μόχλευση αυτής της στενότητας. Η επιθυμία για να ικανοποιηθεί πρέπει να στραφεί στον βαμπτρισμό ή στον παρασιτισμό των εμπράγματων σχέσεων. Έτσι το φαντασιακό στην οικονομία γίνεται κυρίαρχο.

Η ίδια η ανθρωπότητα λειτουργεί με βαμπτρισμό απέναντι στην φύση. Ευτυχώς όμως όχι μόνο με βαμπτρισμό. Το περιβάλλον έχει δεχτεί τόσο λεπτοφειές όσο και πιο χειροπιαστές θετικές επιδράσεις. Η βία υπήρξε και είναι ακόμη ένας βασικός άξονας σχέσεων τόσο στην φύση όσο και στην ανθρωπότητα, όπως η διαλεκτική σχέση της καταστροφής ή της αποικοδόμησης ή του θανάτου πάνω στην δημιουργία, την εξέλιξη και την ζωή. Δεν υπάρχει πιο ύπουλος εχθρός της ηθικής θεώρησης και εξέλιξης από την αφελή και απλοϊκή ηθικολογία που αποτελεί εξιδανίκευση της ιδιοτέλειας των επιθυμιών μας. Η εξέλιξή μας, χρωστάει πολύ περισσότερο στην μη πραγματοποίηση των επιθυμιών μας από όσα στην πραγματοποίησή τους και στους ανόητους εξωραϊσμούς τους.

Έχουμε αλλού αναλύσει την σχέση στενότητας, αφθονίας και ηθικού ή λειτουργικού κινδύνου. Οι κανόνες καθίστανται αναγκαίοι στην οικονομία για να μην καθίσταται δυνατή η ιδιωτικοποίηση της εξουσίας και η ιδιωτική κατάλυση έτσι της αγοράς και η ιδιοποίηση της εξουσίας από την επιθυμία. Σημειώνουμε – πριν μπούμε περισσότερο τεχνικά στον λαβύρινθο του παρασιτικού ή βαμπτριστικού καπιταλισμού – την ανάγκη να κατανοήσουμε το βάθος της συμμετοχής μας, της συνευθροχής μας και της υπευθυνότητάς μας για την υφιστάμενη κατάσταση της κοινωνικής και οικονομικής υπόστασής μας. Δεν υπάρχει άλλοθι άγνοιας για τις συνέπειες της άγνοιας, της αυταπάτης και της επιθυμίας.

Από τον παραλληλισμό της περιγραφής της κυκλοφορίας του χρήματος με αυτήν του αίματος από τον Φρανσουά Κενέ, φτάσαμε στον «βαμπτριστικό ή παρασιτικό χαρακτήρα του καπιταλισμού» πράγμα σύμφωνα και με την θεωρία του Θορστάιν Βέμπλεν περί «αργόσχολης τάξης» και διαφορετικό από το «αόρατο χέρι» [3] του Σκοτσέζου οικονομολόγου Άνταμ Σμιθ , αλλά ιστορικά και κριτικά σύμφωνα με την «θεωρία των ηθικών συναισθημάτων» του ίδιου την οποία αγνοούν τόσο επιδεικτικά οι ψευδοεπίγραμμα λεγόμενοι θεωρητικοί του φιλελευθερισμού.

Αναφορές:

[1] Ο φιλόσοφος Κορνήλιος Καστοριάδης (1922 – 1997) έγραψε το έργο 'Η φαντασιακή θέμηση της Κοινωνίας'. Κεντρική θέση στην σκέψη του αποκτά η έννοια του φαντασιακού, το οποίο θεωρεί ως το θεμέλιο στοιχείο της ανθρώπινης δημιουργίας. Σύμφωνα με τον Καστοριάδη, αν και όλες οι κοινωνίες δημιουργούν οι ίδιες τις φαντασιακές σημασίες τους (δηλαδή τους θεσμούς, τους κανόνες, τις πεποιθήσεις, τις αντιλήψεις κ.λπ.) δεν έχουν όλες συνεπίδραση του γεγονότος αυτού.

[2] Γκόρ Άλ, Προσβολή στη Λογική, 2008, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ σελ 119

[3] Σμιθ Άνταμ, Έρευνα για τη φύση και τις αιτίες του πλούτου των εθνών, «Κάθε άτομο αναγκαστικά εργάζεται για να καταστήσει τα ετήσια έσοδα της κοινωνίας όσο περισσότερο μπορεί. Γενικά δεν επιδιώκει να προωθήσει το κοινό συμφέρον, ούτε γνωρίζει πόσο πολύ το προάγει... Προτιμώντας την υποστήριξη της δικής του εργατικότητας παρά της ξένης, επιδιώκει μονάχα την δική του ασφάλεια' και κατευθύνοντας αυτή την εργατικότητα κατά τέτοιο τρόπο ώστε το προϊόν της να έχει την μεγαλύτερη δυνατή αξία, επιδιώκει μονάχα το δικό του συμφέρον, και σε αυτήν όπως και άλλες περιπτώσεις, καθοδηγείται από ένα αόρατο χέρι να επιδιώξει έναν σκοπό που δεν αποτελούσε μέρος των προθέσεων του. Επιδιώκοντας το δικό του συμφέρον συχνά προωθεί αυτό της κοινωνίας πιο αποτελεσματικά απ' ό,τι όταν πραγματικά επιδιώκει να το προωθήσει».

Διαβάστε εδώ τό Β' Μέρος

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

7 Μαΐου 2010